

1045. május 26. | Orseolo Péter hűbérül ajánlja fel Magyarországot a császárnak

Szerző: Tarján M. Tamás

„A következő esztendőben a császár visszatért Magyarországba; Péter király húsvét szent ünnepén, a magyarok és németek színe előtt átadta neki Magyarországot aranyozott lándzsa képeben.” *(Részlet a Képes Krónikából)*

1045. május 26-án ajánlotta fel hűbérül Orseolo Péter király (ur. 1038-1041/1044-1046) III. Henrik császárnak (ur. 1039-1056) Magyarországot, miután a német-római uralkodó visszahelyezte őt trónjára. A velencei származású Péter eltávolítására második alkalommal is számos összeesküvést szőttek, a következő évben pedig a Vazul száműzött fiait hazahívó magyarok trónjától és szeme világától is megfosztották őt.

Péter Orseolo Ottó velencei dózse és Szent István király (ur. 1000-1038) egyik leányának – akit a források Gizella, Mária és Ilona néven is említenek – gyermekeként látta meg a napvilágot 1010 táján. Első uralkodónk örököse 1026-ban került Magyarországra, miután II. Konrád német-római császár (ur. 1024-1039) befolyására a velenceiek elkergették Ottót és családját. A köztársaság bukott vezetője Konstantinápolyba menekült, felesége azonban Péterrel együtt István udvarába költözött, aki a források szerint megkedvelte unokaöccsét, és elhalmozta őt adományokkal. A velencei rokon aztán idővel a trón alsó lépcsőjéig emelkedett, ugyanis 1031-ben a király egyetlen fia és kijelölt örököse, Imre herceg egy vadkanvadászaton életét vesztette.

Bár az ősi szokás és a logika azt diktálta volna, hogy István unokatestvéreit, Szár Lászlót és Vazult részesítse előnyben az utódlás terén, végül ifjú unokaöccsére esett választása, ugyanis az előbbi rokon valószínűleg még pogány volt, az utóbbi pedig összeesküvést szőtt az uralkodó ellen. A szent király emellett azért is ragaszkodott Orseolo Péter személyéhez, mert a lehetséges örökösök közül őt tartotta a legalkalmasabbnak életműve folytatására, a keresztény magyar állam alapjainak megszilárdítására. Másfelől viszont István dolgát nagymértékben megnehezítette az a konfliktus, ami Gizella királyné és Péter között húzódott: ellentétük vélhetően az asszony keserűségéből eredt, aki fia elvesztése után végig kellett néznie, hogy egy számára idegen férfi kerül Imre helyére. Szent István maga is tisztában volt felesége és unokaöccse borús viszonyával, ezért nem csak az országnagyokat eskette meg, hogy tiszteletben tartják végakarátát, de örökösével is megígértette, hogy megvédi Gizellát, tiszteletben tartja a királyné jogait és nem fosztja meg őt birtokaitól.

1038. augusztus 15-én István örökre lehunyta a szemét, Orseolo Péter pedig akadály nélkül vehette át az ország irányítását, ám a szent király által kieszközölt kompromisszum nem bizonyult tartósnak. Tény, hogy a velencei származású uralkodó elődje utasításai szerint kormányzott, így például bevételei jelentős részét a keresztény hit pozícióinak megszilárdítására, új egyházak – többek között az óbudai káptalan és a pécsi székesegyház – alapítására fordította. Az is tény, hogy Péter a külpolitikában a Német-Római Birodalommal szembeni szuverenitás megőrzésére törekedett, és ezzel összefüggésben hadat viselt I. Bretiszláv cseh fejedelem (ur. 1034-1055) oldalán, illetve támogatta a lengyel önállósodási törekvéseket, ezzel egy időben azonban maga ellen hangolta a magyar előkelőket.

Péter túlságosan is türelmetlennek bizonyult tervei megvalósítása során, és igyekezett korlátlanul érvényesíteni akarátát az ország kormányzásában : mellőzte a királyi tanácsot és Aba Sámuel nádort, több püspököt is leváltott, illetve Gizella királynéval is szembe fordult, aki 1041 táján a félreállított magyar főurakkal együtt követelte a német és olasz kegyencek befolyásának visszaszorítását. Bár minden bizonnyal a krónikások elfogultságáról tanúskodik, hogy a források szerint Orseolo Péter idegen telepések behívásával és szolgálattal fenyegette meg alattvalóit, az vitathatatlan tény, hogy a magyarok sérelmezték a király politikáját. A Péter elleni indulatok 1041-ben, a király Budo nevű kegyencének meggyilkolásával érték el a tetőpontot, aminek eredményeként. Szent István örököse elmenekült Magyarországról.

A magyar előkelők Péter távozása után István király sógorát, Aba Sámuel (ur. 1041-1044) emelték trónra, aki ellen az elűzött uralkodó éppen korábbi ellenfelénél, III. Henriknél keresett támogatást . A német-római császár persze élt a kedvező lehetőséggel, hiszen nem csak az 1030. évi vereségért akart visszavágni, de hűbérúri ambícióit is igyekezett valóra váltani. Henrik 1042-es hadjárata során ideiglenesen 9 várat is elfoglalt a Felvidék területén, majd a következő esztendőben a Duna déli partján nyomult előre, ám a Rábán való átkelést már nem kockáztatta meg, hanem inkább megállapodott Aba Sámuellel. A békeszerződésben a császár elismerte Szent István sógorának királyságát, cserében azonban visszakapta a Magyarország által 1030-ban megszerzett területeket, és elérte a német foglyok szabadon bocsátását.

Orseolo Péter ezzel látszólag reménytelen helyzetbe került, 1043–44 fordulóján azonban Aba szerencséje gyorsan megfordult. Mint a krónikások írják, a királyt a béke túlzottan magabiztossá tette, és mindinkább zsarnoki módon kormányozta Magyarországot – erre a hírhedt csanádi vérengzés is ékes bizonyítékul szolgál –, így idővel egyre több főúrbn merült fel Péter visszahívásának a gondolata. A magyar követség buzdítása nyomán III. Henrik 1044-ben újra hadat üzent Aba Sámuelnek, és a július 7-i ménfői csatában döntő vereséget

mért a királyra, akit híveinek többsége már az ütközet előtt elhagyott.

Miután a menekülő Abát a mai Füzesabony környékén meggyilkolták, Orseolo Péter visszakapta trónját, Magyarország várható sorsáról pedig rengeteget elárult, hogy Henrik egészen Fehérvárig kísérte védencét. Bár a császár ezúttal még nem követelt hűbéri esküt Pétertől, a segítségért igen magas árat szabott: a király hamarosan bevezette a német jogot országában, 1045 elején pedig – vélhetően a burjánzó összeesküvések miatti félelmében – pünkösd ünnepére ismét Magyarországra hívta III. Henriket. A német-római uralkodó 1045. május 26-án meg is jelent Fehérváron, ahol Orseolo Péter a III. Ottó (ur. 983-1002) által adományozott lándzsa képében hűbérül ajánlotta fel számára Magyarországot, és átadta neki az eredeti koronázási ékszereket, melyeket a császár Rómába küldött. Péter ezen lépése természetesen olaj volt a tűzre, az elégedetlenkedők pedig ekkor már nem pusztán új királyt akartak, hanem a régi pogány szokások visszaállítását követelték, és ebben Vazul egykor száműzött fiainak, Andrásnak, Leventének és Bélának a segítségére számítottak.

Péter 1045-ben sikeresen felszámolta az első ilyen összeesküvést, Csanádon – valószínűleg Szent Gellért vezetésével – azonban újabb konspiráció kezdődött, melynek résztvevői Magyarországra hívták a Vazul-fiakat. A későbbi I. András király (ur. 1046-1060) fivéreivel Abaúj várába ment, és ott taktikai okokból jóváhagyta a keresztény törvények eltörlését, így Vata vezetésével 1046 nyarán pogánylázadás kezdődött, mely káoszba döntötte az országot. Miután a felkelők Vazul fiaival szövetkeztek, Orseolo Péter reménytelen helyzetbe került, ezért ismét menekülni próbált, ám ellenségei bekerítették őt, így András hívására visszafordult Fehérvár felé. A későbbi király Zámolynál megkísérelte csellel elfogatni riválisát, Péter azonban híveivel bezárkózott egy udvarházba, ahol három napig tartotta magát. A bukott uralkodó természetesen végül utódja fogságába került, aki megvakíttatta és Fehérvárra hurcoltatta őt; egyesek szerint Péter néhány napon belül bele is halt sebeibe, más források viszont azt állítják, hogy később visszanyerte szabadságát, és 1059-ben fejezte be életét.